

VTISI S KONGRESA »DEMOKRACIJA IN DUŠEVNO ZDRAVJE V SKUPNOSTI« V TRSTU

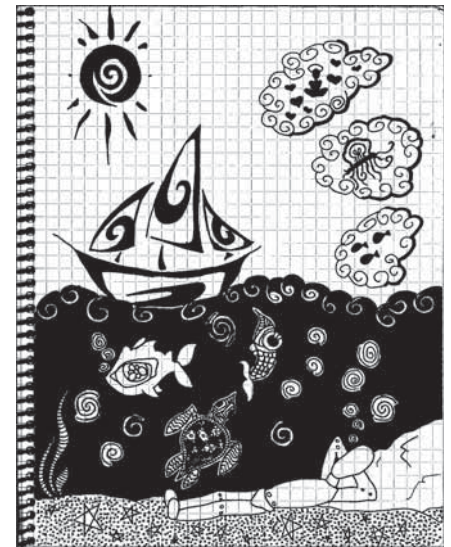
Zakon Franca Basaglie iz leta 1978 je pomenil velik premik v organiziranosti psihiatričnih služb v Italiji. Zakon je na nacionalni ravni ukinitel delovanje psihiatričnih bolnišnic ter po mnenju mnogih, pomenil spremembo psihiatrične paradigme, saj ne govori več o »duševni bolezni«. Kot smo lahko slišali, je zakon razbil tudi tri velike mite o »norosti«: da je nerazumljiva, neozdravljiva in nevarna. Nujno psihiatrično zdravljenje v Italiji še obstaja, a zapiranje ni več povezano z bodisi kršenjem javnega reda bodisi z idejo o nevarnosti človeka v stiski, temveč nujnost zdravljenja utemeljujejo s tem, da je posameznikovo stanje tako slabo, da zahteva nujno zdravljenje. Zame je bilo sodelovanje na kongresu ob 40. obletnici »Zakona Basaglia« kot obisk lunaparka: že vsa leta, kar se ukvarjam z duševnim zdravjem (najprej kot uporabnik, kasneje kot aktivist), mi je bilo delo italijanskega psihiatra svojevrsten čudež, saj so sprememba azilov v prostore dialoga in pomoči, izpustitev »norcev« nazaj v skupnost in predvsem skrb za ljudi v duševni krizi brez policijskih metod grobosti in zapiranje nekaj, za kar se še danes zavzema humanistični del ljudi na področju duševnega zdravja, skupina, v katero zelo redko zaide tudi kakšen psihiater. In da se je ta zadeva dogajala tik ob slovenski meji (Basaglia je bil najprej devet let vodja azila v Gorici, potem pa je vodil in spremenil ustanovo pri Svetem Ivanu v Trstu), to me je zmeraj še posebej zanimalo, kot tudi žalostno dejstvo, da slovenski »norci« od teh pomembnih sprememb tik za mejo nikdar nismo imeli posebne koristi. Na kongres sem šel preverjat tudi negativne kritike, ki jih tu in tam zasledim po svetu ob omembi Basaglie in njegovega dela: da je »njegov« zakon sicer res zaprl velike psihiatrične bolnišnice, da pa so manjše enote in predvsem zasebni sanatoriji danes prenapolnjeni z ljudmi, in kako je namesto fizičnega zapore v Italiji zakon omogočil razmah »kemičnega zapore« – da se je neznansko povečala uporaba psihiatričnih zdravil, predvsem nevroleptikov, ki človeka tako omamijo, da niti bolnišnice ne potrebuje.

Dokončnih odgovorov na ti vprašani nisem dobil, so pa navdušujoča poročila predavateljev v meni pustila vtis, da je moje navdušenje nad Basaglio kar na mestu, saj je, če ne drugega, pustil globok pečat vsaj na severu Italije, v Furlaniji - Julijski krajini,

ki še danes deluje po njegovih principih odpusta ljudi v skupnost (v Trstu so na primer štirje takšni centri s po šestimi posteljami in posebna ekipa za krizne primere, ki pomaga ljudem v psihični krizi s pogostim obiskovanjem na domu). Ni odveč poudariti, da vse te zanimive oblike že vsa leta financirajo z javnimi, pokrajinskimi sredstvi, torej z denarjem zdravstvenega zavarovanja, saj se je v štirih desetletjih izkazalo, da je sistem skupnostne skrbi ob podobni ali boljši učinkovitosti tudi močno cenejši od plačevanja velikih psihiatričnih bolnišnic ter azilov in množic bolnikov, ki večinoma v takšnih ustanovah ostanejo do smrti. Če sem si prav zapomnil, mesto Trst namesto 28 milijonov evrov, ki jih je porabilo za duševno zdravje v starem sistemu, danes porabi 18 milijonov evrov. Resnici na ljubo je treba povedati, da severna Italija ostaja neke vrste osamljen raj skupnostne psihiatrije in skrbi, saj so podatki že samo za Italijo zelo različni: tako na primer na Siciliji, ki velja na temu področju za najbolj nazadnjaško, še danes diagnosticirajo kar za štirikrat več primerov shizofrenije (kar je res čudno, saj pomeni, da večina shizofrenikov živi na jugu) in imajo kar petkrat več primerov prisilnega zdravljenja kot v Trstu (kar bi spet pomenilo, da so na jugu ljudje nevarnejši in agresivnejši – ali pa, da jih sistem vidi takšne, kar je verjetnejša razlaga).

Da danes center Franca Basaglie pomaga pri reformah povsod po svetu, torej ni čudno. Tako na primer ravno poteka velika reforma celotnega češkega psihiatričnega sistema prav s pomočjo tržaških strokovnjakov! In tudi ne čudi, da v Italiji najde mesto trenutno najobetavnejša neagresivna metoda, ki so jo odkrili na Finskem: odprti dialog, pri katerem se ekipa strokovnjakov zbere (najraje kar na domu) pri psihotični osebi in potem kot enakovredni udeleženci skušajo pomagati pri krizi. Rezultati tega pristopa so naravnost osupljivi (po petih letih samo okrog 35 % oseb jemlje zdravila in čez 80 % se jih vrne v službo ali nadaljuje šolanje), zato ne čudi, da gre dober glas po Evropi: v Italiji se je za odprti dialog v zadnjih treh letih izobrazilo 80 strokovnjakov.

Kar me je na tržaški konferenci morda malo razočaralo, pa je, da vse te razvite in humane metode zelo malo vključujejo tudi uporabnike. Če je bilo pred 40 leti še pomembno, da so čim več »norcem« tudi poiskali zaposlitve, da so se ti lahko

preživel in nadaljevali življenje (v ta namen so uporabili socialne kooperative, ki imajo v Italiji močno tradicijo), danes denimo v skupnostnih timih sodeluje zelo malo uporabnikov – predvsem zato, ker zakonodaja skoraj ne dopušča redne zaposlitve profila vrstniškega delavca. Zato je bil pravzaprav uspeh konference, ki je bila zadnji dan posvečena temi »brez prisile«, da je na pobudo podpredsednice Svetovne zveze uporabnikov in preživevcev psihiatrije Jolijn Santegoeds in člana upravnega odbora Evropskega foruma za invalide Giampierja Griffa sprejela besedilo, v katerem poziva evropske države, naj ne sprejmejo Ovidskega protokola, dokumenta, ki ga pripravlja Svet Evrope in naj bi določil, kdaj je dovoljeno kršiti določbe Deklaracije Združenih narodov o pravicah invalidov, ki prepovedujejo vsako prisilno zadrževanje in zdravljenje ljudi samo na podlagi njihovega zdravstvenega stanja.

Kar je mene na tržaškem kongresu močno presenetilo, je dejstvo, da so o temah, povezanih s človeško svobodo in avtonomijo, razpravljali ne kritiki psihiatrije, pač pa v večinski meri psihiatri, ki so vsi po vrsti glede na izkušnje, učinke in finančne prihranke zagovorniki metod čim nižje ali sploh nobene prisile v duševnem zdravju. To se mi zdi super.

Več o projektu Slišanje glasov na www.slisanjegaslov.si.

Tone Vrhovnik Straka